

3/2026,
may-
iyun
(№ 00083)

OSIYO DAVLATLARIDA XUSUSIY OLIY TA'LIM TASHKILOTLARINING INNOVATSION BOSHQARUV MEXANIZMLARI VA ULARNING TRANSFORMATSIYASI

Amonboyev Mahammadsidik

Xalqaro Nordik universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Email: muhammadsidik@mail.ru

ORCID: 0000-0003-2894-5703

DOI: https://doi.org/10.55439/EIT/vol14_iss3/824

Annotatsiya

Maqolada Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta'lim tashkilotlarining innovatsion boshqaruv mexanizmlari, raqamli transformatsiya, sifat kafolati, korporativ boshqaruv, xalqaro hamkorlik va mehnat bozori bilan integratsiyalashuv jarayonlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xususiy oliy ta'lim muassasalari Osiyoda ta'limga kirish imkoniyatini kengaytirish, moliyaviy yukni kamaytirish va bozor talablariga mos kadrlar tayyorlashda muhim rol o'ynamoqda. ADB ma'lumotlariga ko'ra, Osiyoda xususiy oliy ta'limning o'sishi boshqa mintaqalarga nisbatan tezroq kechgan va bu davlat sektoridagi bosimni kamaytirgan.

Kalit so'zlar: xususiy oliy ta'lim, innovatsion boshqaruv, Osiyo tajribasi, raqamli transformatsiya, sifat kafolati, universitet boshqaruvi, xalqaro hamkorlik.

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЧАСТНЫМИ ВЫСШИМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ В СТРАНАХ АЗИИ И ИХ ТРАНСФОРМАЦИЯ

Амонбоев Махаммадсидик

Независимый исследователь Международного университета Нордик

Аннотация

В статье анализируются инновационные механизмы управления частными высшими образовательными организациями в странах Азии, процессы цифровой трансформации, обеспечения качества, корпоративного управления, международного сотрудничества и интеграции с рынком труда. Результаты исследования показывают, что частные высшие образовательные учреждения играют важную роль в расширении доступа к высшему образованию в Азии, снижении финансовой нагрузки на государственный сектор и подготовке кадров, соответствующих требованиям рынка труда. Согласно данным Азиатского банка развития (ADB), рост частного высшего образования в Азии происходит более быстрыми темпами по сравнению с другими регионами, что способствует снижению нагрузки на государственный сектор.

Ключевые слова: частное высшее образование, инновационное управление, опыт стран Азии, цифровая трансформация, обеспечение качества, управление университетами, международное сотрудничество.

INNOVATIVE MANAGEMENT MECHANISMS OF PRIVATE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN ASIAN COUNTRIES AND THEIR TRANSFORMATION

Mahammadsidik Amonboyev

Independent Researcher at Nordic International University

Abstract

This article analyzes innovative management mechanisms of private higher education institutions in Asian countries, including digital transformation, quality assurance, corporate governance, international cooperation, and integration processes with the labor market. The findings of the study indicate that private higher education institutions play an important role in expanding access to higher education, reducing the financial burden on the public sector, and training specialists who meet labor market demands in Asia. According to the Asian Development Bank (ADB), the growth of private higher education in Asia has progressed more rapidly compared to other regions and has contributed to reducing pressure on the public higher education sector.

Keywords: private higher education, innovative management, Asian experience, digital transformation, quality assurance, university governance, international cooperation.

Kirish

Globalashuv, raqamli iqtisodiyot va mehnat bozoridagi tezkor o'zgarishlar Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta'lim tashkilotlari boshqaruvini tubdan yangilash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Xususan, Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur, Malayziya, Xitoy, Hindiston va Indoneziya tajribasi shuni ko'rsatadiki, xususiy universitetlar endilikda faqat ta'lim xizmatini ko'rsatuvchi tashkilot emas, balki innovatsion ekotizim, tadbirkorlik muhiti, ilmiy-tadqiqot markazi va xalqaro akademik hamkorlik subyekti sifatida rivojlanmoqda. UNESCO ma'lumotlarida raqamli transformatsiya Sharqiy Osiyo oliy ta'limida kirish imkoniyati, sifat, moliyalashtirish va adolat muammolarini hal qilishda muhim omil sifatida baholanadi.

Tadqiqotning maqsadi — Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta'lim tashkilotlarining innovatsion boshqaruv mexanizmlarini tahlil qilish va ularning transformatsion yo'nalishlarini aniqlashdan iborat.

Metodologiya

Tadqiqotda taqqoslash, tizimli tahlil, kontent-tahlil va institutsional yondashuv metodlaridan foydalanildi. Osiyo davlatlaridagi xususiy oliy ta'lim tashkilotlari boshqaruvi quyidagi mezonlar asosida o'rganildi: boshqaruv avtonomiyasi, raqamli boshqaruv, sifat kafolati, moliyaviy barqarorlik, xalqaro hamkorlik, ilmiy-tadqiqot faoliyati va mehnat bozori bilan integratsiya. Manba sifatida UNESCO, Asian Development Bank hamda oliy ta'lim boshqaruvi bo'yicha xalqaro tadqiqotlardan foydalanildi.

Natijalar va muhokama

Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta'lim tashkilotlari boshqaruvida an'anaviy akademik boshqaruvdan korporativ boshqaruvga o'tish jarayoni kuzatilmoqda. Bu modelda universitet rahbariyati strategik rejalashtirish, moliyaviy mustaqillik, marketing siyosati, xalqaro reytinglarda ishtirok etish va bitiruvchilar bandligi kabi ko'rsatkichlarga alohida e'tibor qaratadi. ADB xususiy oliy ta'lim haqidagi tadqiqotida davlat universitetlarining ham avtonomlashuvi ularni hukumat byurokrtiyasidan nisbatan ajratib, boshqaruvni korporativ yo'nalishga yaqinlashtirishini qayd etadi.

Bu holat xususiy universitetlar uchun ikki tomonlama natija beradi. Birinchidan, boshqaruv tezkorlashadi: o'quv dasturlari bozor talablariga mos ravishda tez yangilanadi.

Ikkinchidan, universitetlar talaba jalb qilish, grant topish, xalqaro hamkorlik o'rnatish va ish beruvchilar bilan ishlashda faol subyektga aylanadi. Biroq haddan tashqari tijoratlashuv akademik sifat, ilmiy mustaqillik va ijtimoiy mas'uliyatga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Osiyo xususiy universitetlarida innovatsion boshqaruvning eng muhim yo'nalishlaridan biri raqamli transformatsiyadir. Bu jarayon faqat onlayn ta'lim bilan cheklanmaydi; u elektron hujjat aylanishi, Learning Management System, raqamli kutubxona, sun'iy intellekt asosidagi monitoring, talabalar ma'lumotlar bazasi, akademik tahlil va masofaviy boshqaruv tizimlarini ham qamrab oladi. UNESCO Sharqiy Osiyo bo'yicha hisobotida raqamli transformatsiya oliy ta'limda kirish imkoniyati, tenglik, sifat va moliyalashtirish muammolarini hal qilishda muhim vosita ekanini ta'kidlaydi.

Muhokama nuqtayi nazaridan, raqamli boshqaruv xususiy universitetlarga uchta ustunlik beradi: xarajatlarni optimallashtirish, ta'lim sifatini monitoring qilish va talabalar bilan individual ishlash. Masalan, LMS orqali talabaning davomati, topshiriqlarni bajarish darajasi, baholari va faolligi real vaqt rejimida nazorat qilinadi. Bu esa boshqaruv qarorlarini sezgi yoki umumiy taxminlarga emas, balki ma'lumotlarga asoslash imkonini beradi.

Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta'lim tashkilotlari sonining ortishi ta'lim xizmatlari bozorida raqobatni kuchaytirish bilan birga sifatni nazorat qilish va xalqaro standartlarga moslashish zaruratini yuzaga keltirdi. Shu sababli xususiy universitetlarda sifat kafolati tizimi an'anaviy nazorat mexanizmidan strategik boshqaruv vositasiga aylanmoqda. Quydagi jadvalda sifat kafolati va akkreditatsiya mexanizmlarining transformatsion xususiyatlari tahlil qilindi.

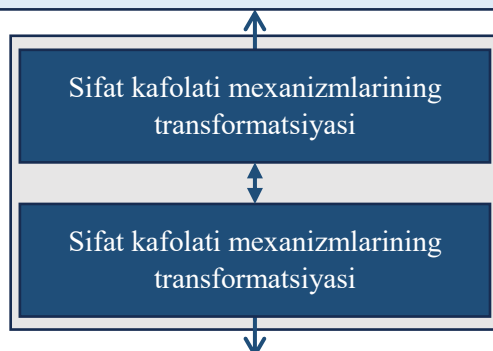
Osiyo davlatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, xususiy oliy ta'lim tashkilotlarida sifat kafolati va akkreditatsiya mexanizmlari ma'muriy nazorat tizimidan strategik rivojlanishni boshqaruvchi innovatsion mexanizmga transformatsiyalanmoqda.

Birinchi bosqichda universitetlar ichki sifat monitoringi orqali o'z faoliyat samaradorligini oshirsa, ikkinchi bosqichda xalqaro akkreditatsiya va standartlarga moslashish orqali global oliy ta'lim bozorida raqobatbardoshligini ta'minlamoqda. Shu sababli zamonaviy xususiy universitetlarda sifat kafolati nafaqat ta'lim jarayonini baholash, balki universitetning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini belgilovchi asosiy boshqaruv elementi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Osiyo tajribasida xususiy oliy ta'lim tashkilotlari innovatsion boshqaruvining yana bir muhim mexanizmi universitet-sanoat hamkorligidir. Xitoy, Janubiy Koreya, Singapur va Malayziya tajribasida universitetlar texnoparklar, biznes-inkubatorlar, startup markazlari va amaliyot dasturlari orqali real sektor bilan yaqin aloqada faoliyat yuritmoqda. Janubi-Sharqiy Osiyo universitetlari bo'yicha tadqiqotlarda oliy ta'lim muassasalarining innovatsiya va tijoratlashtirish jarayonlariga faol kirib borayotgani qayd etiladi.

Bu modelning asosiy afzalligi shundaki, universitet faqat nazariy bilim beruvchi tashkilot emas, balki innovatsion mahsulot, xizmat va startaplar yaratuvchi platformaga aylanadi. Xususiy universitetlar mehnat bozori talabini tezroq sezadi, chunki ular talaba to'lovi, ish beruvchi talabi va raqobat bosimiga bevosita bog'liq. Shu sababli ular IT, biznes, muhandislik, tibbiyot texnologiyalari, turizm va xizmatlar sohasi bo'yicha amaliy dasturlarni tez joriy etishga intiladi.

Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta'lim tashkilotlarida sifat nazorati faqat yakuniy natijalarni baholashdan uzluksiz monitoring tizimiga o'tmoqda. Universitetlarda ichki sifat kafolati bo'limlari tashkil qilinib, ta'lim dasturlari samaradorligi, professor-o'qituvchilar faoliyati, talabalar natijalari va bitiruvchilar bandligi muntazam tahlil qilinmoqda. Yaponiya, Janubiy Koreya va Singapur tajribasida sifat boshqaruvi ma'lumotlarga asoslangan (data-driven management) tizim orqali amalga oshirilib, akademik qarorlar raqamli indikatorlar asosida qabul qilinadi. Natijada xususiy universitetlarda sifatni baholash jarayoni nazorat funksiyasidan strategik rivojlanish vositasiga aylanmoqda.

Xususiy oliy ta'lim tashkilotlarida akkreditatsiya jarayoni milliy talablarni bajarish vositasidan xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish mexanizmiga aylanmoqda. Malayziya, Singapur, Xitoy va Janubiy Koreyada universitetlar xalqaro akkreditatsiyalar, global reyting indikatorlari va xorijiy sifat standartlariga moslashishga intilmoqda. Bunda asosiy e'tibor o'quv dasturlarining xalqaro standartlarga muvofiqligi, akademik mobillik, ilmiy tadqiqot samaradorligi va ish beruvchilar talablariga mos kadr tayyorlashga qaratiladi. Ushbu yondashuv xususiy universitetlarning xalqaro ta'lim bozoridagi mavqeini mustahkamlash va xorijiy talabalarni jalb qilish imkoniyatlarini oshiradi.

1-rasm. Xususiy oliy ta'limda sifat kafolati va akkreditatsiya tizimlarining innovatsion transformatsiyasi.

Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta'lim tashkilotlarining xalqaro transformatsiyasi universitetlarning global ta'lim bozoriga moslashuvi, xorijiy hamkorliklarni kengaytirishi va xalqaro standartlarga integratsiyalashuvi orqali amalga oshmoqda. Quyidagi jadvalda Osiyo mamlakatlari tajribasida xalqaro transformatsiyaning asosiy yo'nalishlari tahlil qilindi.

1-jadval

Osiyo mamlakatlari tajribasida xususiy oliy ta'lim tashkilotlarining xalqaro integratsiya va transformatsiya modellari

Davlat	Xalqaro transformatsiya mexanizmi	Amalga oshirilayotgan boshqaruv yondashuvi	Transformatsiya natijalari
Singapur	Xalqaro universitet filiallarini jalb qilish va global akademik hamkorlikni rivojlantirish	Davlat–xususiy hamkorlik asosida xorijiy universitetlar bilan strategik alyanslar tashkil qilish; xalqaro professorlar va tadqiqotchilarni jalb etish	Singapur Osiyoning xalqaro ta'lim markazlaridan biriga aylandi; universitetlarda global standartlarga asoslangan boshqaruv va tadqiqot muhiti shakllandi
Malayziya	Xorijiy universitet filiallari va qo'shma diplom dasturlarini kengaytirish	"Education Hub" strategiyasi orqali xorijiy universitet kampuslarini ochish, dual-degree va transmilliy ta'lim dasturlarini rivojlantirish	Xalqaro talabalar ulushi oshdi; xususiy universitetlarning xalqaro reyting va akkreditatsiyadagi ishtiroki kuchaydi

Davlat	Xalqaro transformatsiya mexanizmi	Amalga oshirilayotgan boshqaruv yondashuvi	Transformatsiya natijalari
Janubiy Koreya	Universitet–sanoat–xalqaro hamkorlik integratsiyasi	Xususiy universitetlarda ilmiy tadqiqot markazlari, xalqaro laboratoriyalar va xorijiy universitetlar bilan qo‘shma loyihalarni boshqarish	Universitetlarning innovatsion salohiyati oshdi, ilmiy nashrlar va texnologik ishlanmalarni tijoratlashtirish kuchaydi
Yaponiya	Universitetlarni xalqaro akademik maydonga integratsiya qilish	Ingliz tilidagi ta’lim dasturlari, xalqaro fakultetlar, talabalar almashinuvi va global tadqiqot tarmoqlarini rivojlantirish	Xususiy universitetlarning xalqaro talabalarni jalb qilish imkoniyati oshdi, akademik mobillik kengaydi
Xitoy	Xorijiy universitetlar bilan qo‘shma institutlar va qo‘shma ta’lim dasturlarini yaratish	Mahalliy universitetlar hamda yetakchi xorijiy universitetlar o‘rtasida hamkorlik boshqaruv modelini joriy etish	Xalqaro standartlarga mos ta’lim dasturlari shakllandi, innovatsion tadqiqot va texnologiya transferi rivojlandi

Jadvaldan ko‘rinadiki, Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta’lim tashkilotlarining xalqaro transformatsiyasi yagona model asosida emas, balki mamlakatlarning iqtisodiy va institutsional imkoniyatlariga mos ravishda shakllangan. Singapur, Malayziya va BAA ko‘proq xalqaro universitet filiallarini jalb qilish modeliga tayangan bo‘lsa, Yaponiya va Janubiy Koreyada asosiy e’tibor ilmiy tadqiqot, akademik mobillik va innovatsion hamkorlikka qaratilgan. Xitoy tajribasida esa mahalliy universitetlarni xalqaro standartlar bilan uyg‘unlashtirish va qo‘shma boshqaruv mexanizmlarini yaratish ustuvor hisoblanadi. Umumiy jihatdan, Osiyo tajribasi xususiy oliy ta’lim tashkilotlarining global raqobatbardoshligini oshirishda xalqaro hamkorlik, akademik avtonomiya va innovatsion boshqaruv mexanizmlari muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Tahlillar asosida Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta’lim tashkilotlari uchun quyidagi innovatsion boshqaruv modeli shakllanayotgani aniqlanadi:

Tahlillar asosida Osiyo davlatlarida xususiy oliy ta’lim tashkilotlari uchun quyidagi innovatsion boshqaruv modeli shakllanayotgani aniqlanadi:

1. Avtonom boshqaruv modeli — universitet o‘z strategiyasi, moliyaviy siyosati va akademik dasturlarini mustaqil belgilaydi.

2. Raqamli boshqaruv modeli — qarorlar elektron ma’lumotlar, LMS, monitoring va tahliliy platformalarga asoslanadi.

3. Sifatga yo‘naltirilgan model — ichki va tashqi akkreditatsiya, akademik audit va reyting indikatorlari kuchayadi.

4. Bozorga moslashuvchan model — o‘quv dasturlari ish beruvchilar talabi asosida muntazam yangilanadi.

5. Innovatsion-ekotizim modeli — universitet startap, ilmiy tadqiqot, texnopark va biznes-inkubatorlar bilan integratsiyalashadi.

6. Xalqaro model — qo‘shma dasturlar, xorijiy talabalar, xalqaro professorlar va global reytinglar bilan bog‘liq faoliyat kuchayadi.

Xulosa

Osiyo davlatlari tajribasi shuni ko‘rsatadiki, xususiy oliy ta’lim tashkilotlarining zamonaviy rivojlanishi xalqaro transformatsiya jarayonlari, innovatsion boshqaruv mexanizmlari, akademik avtonomiya, raqamlashtirish va global hamkorlik strategiyalari bilan

uzviy bog'liqdir. Singapur, Malayziya va BAA tajribasida xorijiy universitet filiallari va transmilliy ta'lim dasturlarini rivojlantirish orqali xalqaro ta'lim markazlarini shakllantirish ustuvor bo'lsa, Yaponiya, Janubiy Koreya va Xitoyda ilmiy tadqiqotlarni tijoratlashtirish, universitet–sanoat integratsiyasi hamda innovatsion ekotizim yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Umuman olganda, Osiyo xususiy oliy ta'lim sektorining transformatsiyasi universitetlarning an'anaviy ta'lim beruvchi muassasadan raqobatbardosh bilim, innovatsiya va texnologiyalar ishlab chiqaruvchi tashkilotga aylanishini ta'minlamoqda. Ushbu tajribalar xususiy oliy ta'lim tashkilotlari samaradorligini oshirishda boshqaruv mustaqilligini kengaytirish, xalqaro standartlarni joriy etish, sifat kafolatini kuchaytirish va mehnat bozori talablariga moslashuvchan ta'lim tizimini shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

– xususiy oliy ta'lim tashkilotlarida innovatsion va avtonom boshqaruv mexanizmlarini rivojlantirish zarur.

– xalqaro transformatsiyani jadallashtirish maqsadida qo'shma ta'lim dasturlari va strategik akademik hamkorliklarni kengaytirish lozim.

– xususiy universitetlarda raqamli boshqaruv tizimlarini keng joriy etish tavsiya etiladi.

– universitet–sanoat integratsiyasini kuchaytirish orqali amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim modelini rivojlantirish zarur.

– xususiy oliy ta'lim tashkilotlarida xalqaro sifat kafolati va akkreditatsiya tizimlarini kengaytirish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Zu W., Bi Y. Investment Facilitation and the Structural Evolution of International Investment Law: Toward a Third Configuration //World Trade Review. – 2025. – T. 24. – №. 5. – C. 543-565.

2. Sherzodjonovich, H. U. (2024). Analysis of free economic zones in Uzbekistan. *Economics and Innovative Technologies*, 12(5), 88-95.

3. Surkov A. N., Chiniev J. B. Gulf Cooperation Council countries' investment strategies in Africa //Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Экономика. – 2025. – Т. 33. – №. 2. – С. 243-257.

4. Otarbayeva A. B. et al. Investment cooperation as a digital economy development method for the Republic of Kazakhstan and the EU //World Development Perspectives. – 2024. – Т. 36. – С. 100636.

5. Sh, Habibjonov U. “Analysis of factors influencing the volume of foreign direct investments in the republic of Uzbekistan: correlation analysis.” *Экономика и социум* 4-1 (131) (2025): 200-207.

6. De Saituma Cagiza, Carmen Berta C. “De-Risking Development in Sub-Saharan Africa: A Qualitative Study of Investment Dynamics in Angola.” *arXiv e-prints* (2025): arXiv-2510.

7. Khabibjonov, U., and T. Sakibayeva. “The structure of PIRLS international assessment system. The role in the country's economy and education system.” *Science and innovation* 3.B7 (2024): 55-59.